

KARJALAISIA KANSALLISPUKUJA | Kuja 23.3.-9.9.2012

Kuvassa Kivennavan naisen kansallispuku. Kuva (rajattu): Suomen kansallispukukeskus/ Suomen kansallispukuneuvoston kuva-arkisto, Ulla Paakkunainen.

Karjalaisia kansallispukuja

Näyttely Suomen käsityön museon Kujalla 23.3.-9.9.2012

Karjalaiset kansallispuvut ihastuttavat runsaudellaan. Näyttely tuo esille 1700- ja 1800-lukujen karjalaista kansan juhlapukeutumista, johon kuuluvat rekkopaidat, kostulit, sarkaviitat ym. Esillä on kymmenkunta uutta ja tarkistettua karjalaista kansallispukua.

Näyttelyssä on esillä Suomen kansallispukuneuvoston mallipukukokoelmaan kuuluvia karjalaisia kansallispukuja, jotka ovat uusia tai perinnepohjaisuudeltaan tarkistettuja. Pukukokoelman puvut ovat syntyneet vuoden 1979 jälkeen. Uusinta tutkimusta edustaa Kuolemajärven naisen kansallispuku, joka valmistui vuonna 2011. Näissä puvuissa on tallennettuna/siirrettynä nykypäivään niin tarkkaan kuin mahdollista karjalainen pukuperinteemme materiaaleineen, kaavoituksineen ja valmistustapoineen.

Karjalaiset kansallispuvut ovat uusintoja Karjalassa käytetyistä kansan juhlapuvuista, jotka säilyivät siellä käytössä muuta maata pidempään, paikoin jopa 1900-luvun alkuun saakka. Karjalaiset naisten kansallispuvut jaetaan kahteen eri tyyppiin äyrämöispukuihin ja savakkopukuihin.

Äyrämöiset olivat Karjalan kannaksen alkuperäisväestöä, uskonnoltaan ortodokseja tai luterilaisia. Äyrämöispuvuille tunnusomaista on rekkopaidat. Rekko on kooltaan vaihteleva, monivärisillä langoilla kirjottu paidan etumus, jonka koko ja tekemisen tapa vaihtelivat alueittain. Rekon kuvio on geometrinen, tiheästi kirjottu, puna- tai keltavoittoinen. Äyrämöishameet ovat yksivärisiä ja niiden helmaa koristaa verkakaitale. Kuolemajärven puvussa on ristiraitaiseksi kudottu hurstuthame, jonka helmaan liitetään loimiraitaisena kudottu monivärinen helmuskangas. Äyrämöispuvuissa ei ole liivejä. Rekkopaidan päälle puetaan kesällä valkea pellavainen. edestä avoin kostuli, jonka etureunat ja kaulus on kirjottu. Kostulin hihat ovat varsin niukat ja päästävät paidan kirjoitetut rannekkeet hyvin näkyviin. Talvella päällysvaatteena on hihallinen vuoriton kirjailtu/koristeltu sarkaviitta. Viitan leikkaukset korostavat lantion muotoa. Sekä kostuli että sarkaviitta jättävät edestä paidan rekon näkyviin. Äyrämöispukuihin kuuluu myös koristeelliset esiliinat. Kesällä käytettävät vaaleat esiliinat on koristeltu runsain kirjailuin, reikäompelein sekä nyytingitsein. Nyytingit ovat karjalalle ominainen pitsityyppi. Paksummat talviesiliinat ovat puolivillaista ripsiä ja ne on kudottu punavoittoisen raidallisiksi. Talviesiliinojen helmet ovat erittäin koristeelliset ja värikkäät.

Savakot olivat 1600-luvulta alkaen Savosta päin Kannakselle muuttanutta lisäväestöä. Savakkopuvut ovat ulkonäöltään pelkistetympiä kuin äyrämöispuvut. Savakkopuvuille on tyypillistä vetopoimitetut hamekankaat, sinivoittoinen väritys ja suoralinjaiset liivit. Kirjonta ja koristelu on pientä.

Uskonto ja siviilisäätö ja ikä määrittelevät äyrämöis- ja savakkopukujen päähineet. Nuoret tytöt käyttävät silkinauhaa, kovitettua pinteliä tai säppäliä. Säppäli on punainen verkanauha, joka on koristeltu tinanastoin tai -levyin. Luterilaisen aikuisen naisen päähine on hunttu, jonka koko vaihtelee alueittain. Ortodoksinaisen päähineitä ovat etuosastaan kirjottu ja huivin tapaan sidottu sorokka eli harakka ja säpsä.

Paidan sulkimena on pyöreä paljinsolki tai lankasilmuihin pujotettu nyöri. Karjalaisiin kansallispukuihin kuuluu myös nästyikit, jotka ovat hapsuin ja kirjonnoin koristeltuja valkoisia liinoja. Nästyikejä pidettiin aikoinaan esim. kirkossa virsikirjan suojana ja koristeena.

Lisätietoja

Kärpäset ja linnunsilmät

Kansanomaista kirjontaa

Näyttely Suomen käsityön museon Kujalla 21.9.2012 -3.2.2013

Miten on koristettu paitoja, tykkimyssyjä, säämiskähousuja, nästyyskejä, vyötaskuja? Näyttely esittelee kansallispukujemme taitavaa kirjontaa eri muodoissaan ja eri vaatekappaleissa.

Näyttely esittelee suomalaista kansanomaista kirjontaperinnettä kansan juhlavaatetuksessa 1700–1800-luvuilla. Parhaiten se on nähtävissä kansallispukujemme taitavissa kirjonnoissa. Näyttelyssä on esillä Suomen kansallispukuneuvoston mallipukukokoelmaan kuuluvien kansallispukujen eri vaatekappaleita ja päähineitä. Niistä löytyy upeita reikäompeleita ja erilaisia pistokirjontoja. Pistojen nimitykset ovat myös mielikuvitusta herättäviä: kärpäsin koristellaan mm. karjalaisia sarkaviittoja, linnunsilmäpistoja käytetään vapaassa pistokirjonnassa esim. Kankaanpään puvun paidan kauluksessa.

Suomalaiset kansallispuvut voidaan karkeasti jakaa kahteen päätyyppiin: länsisuomalaisiin ja karjalaisiin pukuihin. Länsisuomalaisissa puvuissa on nähtävissä piirteitä eurooppalaisesta pukukulttuurista kun taas karjalaisissa puvuissa on itäisen pukukulttuurin vaikutusta. Eroja on myös kirjontatavoissa, värien käytössä ja kirjontojen runsaudessa. Länsi-Suomessa kirjonta on usein valkealla langalla valkealle kankaalle toteutettua, kun taas Karjalassa kirjonta on huomattavasti värikkäämpää ja monipuolisempaa.

Entisaikaan lähes kaikki elämässä tarpeellinen tehtiin itse käsityönä. Elettiin omavaraistaloudessa ja tarvittavat raaka-aineetkin saatiin oman työn tuloksena. Joitain erikoisosaamista vaativia tuotteita teetettiin käsityöläisillä kuten esim. sepän, suutarin ja kultasepäntyöt. Itse käsityönä tehdyt tuotteet haluttiin yleensä myös koristella eri tavoin esim. puutuotteet erilaisin kaiverruksin ja tekstiilit kirjonnoin. Erityisen vaativat koristelut, esim. tykkimyssyjen silkkikirjonnat, saatettiin teettää niiden valmistuksen parhaiten taitavilla tekijöillä. Tekstiileissä koristelut ja kirjonnat on toteutettu aina materiaaleihin sopivilla tekniikoilla.

Naisten puvut

Naisten paidat ovat valkeita ja pitkiä, ja niiden yläosa eli yliset valmistetaan hienolaatuisesta

aivinasta ja alaosa eli alaset karkeammasta rohdinpellavasta. Paita saattaa olla myös lyhyt ylispaita, jonka alle puetaan yksinkertainen pitkä, hihatton hankkipaita. Koristeltavia kohtia ovat rannekkeet, olkalaput, kaulus ja etuhalkio. Länsi-Suomessa kirjonnat ovat tyypillisesti valkealla pellavalangalla valkealle kankaalle ommeltuja. Kirjonnat ovat erilaisia reikäommelraitoja, ronkkausta, tikkipistorivejä ja nirkkoreunoja. Jonkin verran on punaisella pellava- tai puuvillalangalla ommeltuja pistoja kuten laaka- ja ketjupistoja.

Tykkimyssy on länsisuomalainen naisen puvun päähine. Sen paperipohja päällystetään silkikankaalla. Kangas voi olla kirjomaton tai runsaasti ketjupistokirjonnalla tai metallilangoin ja -paljetein koristettu. Ketjupistokirjonta tehdään silkkilangoin joko monivärisesti tai vain yhdellä värillä.

Tykkimyssyyn kuuluu erillinen, muotoon tärkätty tykkipitsi. Se voi olla nyplätty tai eri tavoin kirjottu pitsi. Kirjottava kangas on valkeaa pellavaharsoa tai puuvillatylliä. Harsokangas kirjo- taan valkealla pellavalangalla erilaisin pistoin. Tylli voidaan kirjoa joko geometrisin kuvioin tyllin silmiä laskien tai naturalistisesti mallipiirroksen mukaan.

Länsisuomalaisiin pukuihin kuuluu usein irtotasku, nauhaan kiinnitetty vyötasku. Taskut saatettiin kirjoa värikkäin villalangoin. Uudeltamaalta on talletettu myös todella hienoja alikeompelein kirjottuja taskuja. Niissä päällikankaan alle kiinnitetään erivärisiä kangaspaloja, päälliskangas leikataan varovasti pois ja alta paljastuu erivärinen kangas.

Etenkin karjalaisiin pukuihin kuuluva valkea, pellavainen nästyyki eli käsiliina koristeltiin usein värikkäin kirjonnoin ja hapsutuksin. Karjalaisten äyrämöispukujen naisten paidat ovat näyttävästi kirjottuja rekkopaitoja. Niiden kaulus, rekko ja usein myös rannekkeet ovat värikkäin villalangoin kirjottuja. Tyypillisesti rekko ja kaulus on kirjottu niin tiheästi, että kangasta pilkahtelee vain vähäsen sieltä täältä esiin.

Karjalaiset päällysvaatteet, villaiset sarkaviitat, valmistettiin käsinkudotusta sarasta. Naisten sarkaviitat koristeltiin usein runsain ja värikkäin kirjonnoin. Kirjonnat sijoittuvat viitan etumustaan, hihansuihin ja sivukiilojen kärkiä vahvistaviin säämiskäisiin rohkamoihin. Miesten viitoissa koristelu on niukempaa.

Karjalaisissa naisten kesäisissä päällysvaatteissa, kostuleissa, kirjonta on erityisen taidokasta. Etureunat eli sepalukset ja kaulus on kirjottu täyteen erilaisin pistoin. Kirjontalangat ovat pääasiassa värikkäitä villalankoja. Karjalaisissa puvuissa myös esiliina on runsaasti koristeltu. Nyytinkipitsit sekä erilaiset kirjonta- ja revinnäisraidat koristavat vaaleita kesäesiliinoja. Talviesiliinat ovat puolivillaisia, punasävyisiä ja niiden helmaosaa koristavat erilaiset ostonauhat, verkakaitaleet, kirjutut alueet sekä usein vielä helmassa erilaiset hapsutukset.

Miesten puvut

Miesten puvuissa koristelu keskittyi lähinnä paitoihin, polvihousuihin ja sarkaviittoihin. Koristelut ovat suuritöisiä, mutta yleensä määrältään vähäisempiä kuin naisten puvuissa. Miesten paidat ovat usein taidokkain kirjonnoin koristettuja. Paidat ovat valkeita pellavapaitoja ja ne kirjoetaan lähinnä valkealla pellavalangalla. Kirjontatapoina ovat erilaiset reikäommelraidat, ronkkaus, ketjupistokoristelut ja tikkipistorivit. Koristelut keskittyvät rannekkeisiin, olkalappuihin ja etuhalkion alueelle.

Länsisuomalaiseen miehen pukuun kuuluvat säämiskähousut koristellaan erilaisin kohoompelein. Koristelut ommellaan vaalealla pellavalangalla siten, että säämiskän pinta nousee koholle muodostaen erilaisia kuvioita. Kirjonta sijoittuu lahkeensuihin, etuluukkuun ja sivusaumojen alueille. Karjalaisen miehenpuvun sarkaiset polvihousut ja sarkaviitat koristellaan värillisellä villalankakirjonnalla. Kirjonta sijoittuu housujen etuluukun ja lahkeensuhalkioiden sekä sarkaviitassa

lähinnä etureunojen alueille.

Lisää kansallispukuja ja niiden kauniita kirjontoja on nähtävissä museon pohjakerroksessa Kansallispukukeskuksen perusnäyttelyssä. Käsityön museon perusnäyttelyn puolella on esillä myös mm. Kaukolan puvun huntu, joka on koristettu yhdistävällä reikäompeleella.

Oheisohjelma

Näyttelyyn liittyy myös luento ja näyttelyesittely
keskiviikko 24.10.2012 klo 17.30–19.00 Suomen käsityön museon luentosali
Kirjonnan riemu ja rikkaus – kirjonnat kansallispuvuissamme II

Ihastu kirjontaan, rakastu revinnäiseen. Kansan- ja kansallispukujen kirjonnat ihastuttavat rikkaudellaan ja taidokkuudellaan. Luennolla perehdytään suomalaiseen kirjontaperinteeseen ja sen kuviomaailmaan. Samalla selviää, mitkä ovat eri alueille tyypilliset kirjontatavat. Samalla tutustutaan Kärpäset ja linnunsilmät -näyttelyyn. Luento on Kauneimmat kansallispuvut –sarjan kuudes osa. Luento toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän kansalaisopiston kanssa. Vapaa pääsy.

Lisätietoja